

เครื่องบำ เครื่องประดับอลังการ

สุพจน์ ใหม่กันทะ

๐ บทคัดย่อ

ปัจจุบันการประดับตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับ มีความหลากหลาย ด้วยเหตุความจำเป็นในการดำรงชีวิต หรือเกิดจากความชอบของผู้ตกแต่ง ทำให้เครื่องประดับที่มีอยู่ทั่วไปแทบจะแยกไม่ได้ว่าเป็นของชาติพันธุ์ใดทั้งยังขาดความเข้าใจในความเป็นมาหน้าที่ใช้การใช้งาน รวมไปถึงความเหมาะสมในการประดับกายให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

บทความเรื่องเครื่องง้า เครื่องประดับอลังการ ผู้เขียนได้รวบรวมประวัติความเป็นมาของเครื่องประดับที่มีความสำคัญตั้งแต่อดีต ประกอบด้วยเครื่องประดับศีรษะ เครื่องประดับคอ (เครื่องง้า) เครื่องประดับแขน (ผ้าแขน) เครื่องประดับนิ้ว เครื่องประดับเท้า (ว่องดิน) เครื่องประดับหู (เครื่องแ้ง) เครื่องประดับเอว (สายแหว) จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องในการประดับเครื่องประดับ ตกแต่งร่างกาย อีกทั้งยังให้ทราบถึงคำเรียกชื่อของเครื่องประดับที่บรรพชนได้สร้างขึ้นนำมาซึ่งความรู้ ความเข้าใจในประวัติความเป็นมา ลักษณะรูปแบบ สีสน ความศรัทธาที่ละเลียดอ่อนความหมายที่ให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของงานหัตถศิลป์อันทรงคุณค่า ควรค่าต่อการอนุรักษ์ สืบทอดความงดงามผลงานอันทรงคุณค่าไว้คู่แผ่นดินล้านนา

จากผลการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลเครื่องง้า อลังการพบว่าในสมัยก่อนชนชั้นสูงเท่านั้นที่จะสามารถสวมใส่เครื่องประดับมีค่าได้ สามัญชนไม่สามารถแต่งกายเหมือนเจ้านายได้ ทำให้เครื่องง้า เครื่องประดับ บางตำราออกเสียงเป็นเครื่องพะดับ ไม่ได้มีการแพร่หลายสู่สามัญชน ในปัจจุบันระบบการเมืองการปกครองได้ปรับเปลี่ยนตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่พระองค์ท่านได้ปรับเปลี่ยนการแต่งกายของข้าราชการ ทำให้เครื่องประดับได้เผยแพร่สู่ขุนนาง และสามัญชน ทุกคนสามารถสวมใส่

เครื่องประดับตามความเหมาะสมกับฐานะของตนเอง เครื่องจําอสังการ จึงเปลี่ยนสถานภาพการใช้งานจากชนชั้นสูงสู่สามัญชน ที่เท่าเทียมกันในสิทธิการใช้ประดับร่างกาย ตามสถานภาพทางด้านความงาม การเงิน และความเหมาะสมกับสถานภาพของตนเอง แต่ยังคงคุณค่าของผลงานวิจิตรปราณีต ด้วยเหตุผลการที่เรียกชื่อเครื่องประดับตามสมัยนิยมในปัจจุบัน ทำให้คำว่า เครื่องจําได้เลือนหายไปจากคำเรียกขาน ดังนั้นเพื่อเป็นการให้ผู้ที่สนใจในงานเครื่องประดับได้ทราบถึงแหล่งที่มาของบรรพบุรุษที่สร้างสรรค์ผลงานที่ทรงคุณค่ามีความหมายที่มา ผู้นำเสนอบทความจึงนำเสนอความสำคัญของเครื่องจําอสังการผ่านข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้ามา

◎ Abstract

Nowadays, many kinds of accessories are used to decorate the body in various ways due to different reasons. It can be because of the preference of the people decorating their bodies. It is difficult to distinguish the ethnic origin and historical usage of these accessories. It is also difficult to fully know and understand when to wear the accessories; what is appropriate and authentic.

This article is related to glamorous accessories. The writer has collected an important history of accessories from the past. The accessories consist of accessories for head, neck, arms, fingers, foot, ears, and waist. Academic documents have been studied in order to provide accurate information about them. It also provides original names of the accessories called by the ancestors leading to more knowledge and further understanding of history. Furthermore, the combination of the accessories, colors, the faith, and the meaning to the society is to be more aware of the value of handcraft work which should be preserved and inherited for the next generation.

According to studies and discoveries, it has been found that in the past only the royal family members could wear accessories. Ordinary people could not wear accessories as they could not dress up like the royal family. However, Phra Bat SomdetPhraPoraminthraMahaChulalongkorn changed the uniform of government officers. Consequently, the use of accessories became widespread to both noble and ordinary people. Everyone could now wear accessories according to the appropriability

and their status. At this time, everybody had an equal right to decorate their body with accessories according to the appropriability and their social status. However, the value and the elaboration of the accessories still remain. As time has passed, the word Kreng Nga which means accessories has faded. Therefore, the presenter of this article would like to present the significance of the Kreng Nga by collecting information from the studies, discoveries for those interested in the origin of this creative work of our ancestors.

๐ บทนำ

เครื่องจักรหรือเครื่องประดับของสตรีชั้นสูง มีความหมายว่าสร้อยคอ และมักใช้คู่กับคำว่า เครื่องแก้ หมายถึงเครื่องประดับหู มีความประณีตสวยงาม แตกต่างกันไปหลากหลายรูปแบบ คำว่าเครื่องจักรจะถูกลืมในปัจจุบันเพราะไม่ได้ใช้คำนี้แล้ว ซึ่งใช้คำว่าเครื่องประดับแทนผู้เขียนมีความคิดเห็นว่ารากของวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวล้านนา หมายถึงการใช้เครื่องประดับนั้นควรค่าต่อการอนุรักษ์ รักษาสิ่งดีสิ่งงามที่บรรพชนสร้างสรรค์มาให้

ดังนั้นผู้เขียนจึงค้นคว้าหาข้อมูลของการใช้เครื่องประดับของผู้หญิงในสมัยล้านนามีรูปแบบที่มีความสวยงาม มีคุณค่าแห่งความหมายหน้าที่ลักษณะการใช้งาน นำเสนอเป็นบทความที่มีเนื้อหาที่ทำความเข้าใจได้ไม่ยาก และยังมีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจหลงใหลในงานเครื่องประดับการตกแต่งเครื่องประดับกาย ถ้ารู้ถึงความเหมาะสมหน้าที่การใช้งานจะทำให้ ผู้แต่งมีเสน่ห์แห่งความพอดี สวยงามลงตัว แต่ถ้าหากสวมใส่แล้วดูเยอะ รูปลักษณะการมองก็จะเปลี่ยนไป อาจถูกมองเป็นคนเสียจริต ใส่โดยไม่ทราบที่มาที่ไปของผลงาน

ในโอกาสนี้จึงนำเสนอบทความเรื่องเครื่องจักรออลังการ ที่มีเนื้อหาที่มาของเครื่องประดับเรียบเรียงจากประสบการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับการงานเครื่องประดับจากสารานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี หนังสือควหาของงามแม่หญิงล้านนาของท่านอาจารย์วิลักษณ์ ศรีป่าซาง หนังสือภาษาอารมณ์ฟ้อนผิงของท่านอาจารย์มานพ มานะแซม อีกทั้งข้อมูลทางบทสัมภาษณ์ คุณอุไรวรรณ จิโนรส ร้านวัลลายศิลป์

ผู้เขียนหวังว่าบทความเรื่องเครื่องจักรออลังการ จะเป็นประโยชน์ ต่อทุกท่านที่สนใจในงานเครื่องประดับมีความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมการใช้งานเครื่องประดับอย่างถูกต้องเหมาะสม

การประดับเครื่องจ้ำในจิตรกรรมฝาผนัง

ที่มา : หนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ จิตรกรรมวัดพระสิงห์

เมื่อกล่าวคำว่า “เครื่องจ้ำ” หลายคนไม่รู้จักว่าหมายถึงอะไร เป็นคำประกอบด้วย ๒ คำ คือ “เครื่อง” แปลว่าเครื่องประดับ และ “จ้ำ” แปลว่าคอ โดยความแล้วหมายถึงเครื่องประดับที่คอ คู่กับเครื่อง “แฉ่” หมายถึงเครื่องประดับหู เครื่องจ้ำหมายรวมความหมายแล้วหมายถึงเครื่องประดับสุภาพสตรีชั้นสูง ได้แก่ แม่นางเมือง พระราชธิดา ภาคิไนยของพ่อเมือง แม่เมือง ตลอดจนพระสนมของเจ้านายในวังหลวงหรือคุ้มหลวง หอคำ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ คำ-เจ้า ๒๕๔๒) เครื่องจ้ำประกอบไปด้วย

๑. ปิ่นปักผม มีลักษณะปลายแหลม เหมือนเข็มเล่มใหญ่ ด้านโคนมักจะตกแต่งเป็นรูปต่างๆ เช่นดอกไม้ พุ่มไม้ ทำด้วยโลหะ เงิน ทองคำ ประดับเพชร อัญมณีให้มีความสวยงาม

๒. ม้าวแขน ใช้สำหรับผูกแขนด้านบน มักปรากฏกับแหวนว่า “ม้าวไผ่ แขนแหวนไผ่ก้อย”

๓. ว่องมือ หรือกำไลข้อมือ ใช้สำหรับคล้องมือ มีทั้งเงิน นาค ทองคำ

๔. เกี้ยวเกล้าใช้ในกรณีเกล้ามวยผมป้องกันไม่ให้ผมหลุดออกง่าย ทำด้วยทองคำบางที่ประดับเพชร พลอย เส้นแบนบ้าง กลมบ้าง ท้องปลิงบ้าง แล้วแต่ช่างผู้ทำเมื่อเกล้ามวยผมแล้วมักนำปิ่นมาปัก

๕. ลานหู คือทองคำที่ดีเป็นแผ่นบางขนาดเท่าใบลานผู้ใช้นำมาม้วนแล้วนำไปสอดเข้ารูหูที่เจาะไว้สำหรับผู้ที่ไม่นิยมใช้ลานหู อาจใช้ท่อหูแทนท่อหูจะทำด้วยทองคำม้วนให้เป็นรูปทรงกระบอกขนาดขอบบนของนิ้วก้อย มีลวดลายประดับด้านหัวท้าย เรียกรวมๆ ว่า “ท่อข้างลานหู” แปลว่า เครื่องประดับหู

๖. แหวน และ ปอบมือ

๖.๑ แหวน คือ เครื่องประดับนิ้ว ทำด้วยทองคำ หัวแหวนประดับเพชรพลอย หรือของมีค่าอย่างอื่น

๖.๒ ปอบมือเป็นเครื่องประดับนิ้ว เพียงแต่ทำเป็นห่วงสวมมือเหมือนแหวนแต่ไม่มีหัวแหวนประดับ

๗. ว่องตีน หรือกำไลประดับข้อเท้า

๘. สายกะล้อง หรือ สังวาล ใช้คล้องคอเฉียงอกหรือ “สะห้วยหลัง”

๙. สายคอ คือสร้อยที่ทำขึ้นเพื่อประดับคอ

๑๐. สายแฉว สายอ้ว ต้ายแฉว ต้าย ปอบแฉว คือ เข็มขัด

เครื่องง้า ซึ่งเป็นเครื่องประดับของสตรีชั้นสูงจะต้องมีครบทุกชิ้น ส่วนสตรีธรรมดาซึ่งเป็นลูกสะครวญ หรือเศรษฐี อาจจะมีไม่ครบทุกอย่างเพราะในสมัยโบราณจะแต่งกายเลียนแบบเจ้านายไม่ได้ จะมีเพียงคนละอย่างสองอย่าง และส่วนใหญ่จะทำด้วยโลหะเงิน เช่นกำไลที่ทำด้วยเงินจะเป็นที่นิยมของราษฎรสามัญ ปีไหนข้าวยากมากแพงไม่มีข้าวกินก็มักจะนำเงินไปขายเพื่อนำมาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง หรือไม่ก็นำเครื่องตกแต่งไปแลกข้าวจึงมีคำว้า ปี ๒๔๕๖ เล่าว่าเกิดดาวคว้น หรือ ดาวหางทำให้บ้านเมืองแห้งแล้ง ชาวบ้านชาวเมืองต้องนำเครื่องประดับไปขายแลกข้าว

การแต่งกายในล้านนา วิลักษณ์ ศรีป่าซาง (๒๕๔๗) ได้กล่าวว่า อาณาจักรล้านนาเกิดขึ้น ราวศตวรรษที่ ๑๙ โดยมีพระญามังรายเป็นผู้ก่อตั้งดินแดนแห่งขุนเขาป่าไม้ดงหนา ป่าคางกว้าง เป็นถิ่นอาศัยของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ไม่ว่าจะเป็น ไทยวน ไทลื้อ (ไทยอง) ก่อนจะอพยพเคลื่อนย้ายลงมาอีกตอนหลังตามหลักฐานที่ปรากฏในสมัยพระเจ้ากาวิละ ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง (ราวยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น)

คนล้านนามีความคล้ายคลึงกันทั้งรูปร่างหน้าตา และจารีตประเพณีนิยม มีภาษาพูด ที่เรียกว่า อู้ก่าเมือง การแต่งกายอย่างล้านนาหรือ ที่เรียกขานกันว่าการแต่งกายชุดพื้นเมือง เพื่อแสดงออกถึง ความเป็นเอกลักษณ์ของคนในพื้นที่นั้น การใช้เครื่องประดับตกแต่งร่างกายถือว่าเป็นเสน่ห์มีความพิถีพิถันตั้งแต่เครื่องประดับศีรษะ เครื่องประดับคอ เครื่องประดับหู เครื่องประดับแขน ตลอดจนมือและข้อเท้าดังจะเห็นข้อมูลสนับสนุนจากวิถีชีวิตบนภาพจิตรกรรมฝาผนังตามวัดวาอารามและสถานที่สำคัญที่มีการบันทึกไว้

จิตรกรรมฝาผนังวัดหนองบัว อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน น่านแสดงถึงการกล่อมวยผม
ที่มา : ครวีย้อยของของงาม แม่ญิงล้านนา

ดังภาพผู้หญิงหรือแม่หญิงตามภาษาถิ่น กับการแต่งหย້องของงาม เช่น จิตรกรรมฝาผนังที่วัดหนองบัว จังหวัดน่านที่เล่าเรื่องของจันทรา หรือจันทะคาปุจี ตอนนางพรหมจารีออกศึก ลักษณะการแต่งกายจะมวยผม หรือเกล้าวิถ่วง คือมวยผมทรงสูงแล้วดึงปอยผมขึ้นมา เป็นว่อง (เป็นวง) หรือเป็นห่วงอยู่ตรงกลางมวย ประดับด้วยเครื่องประดับ ปิ่นปักผม มีความคล้ายคลึงกับศิลปะของเพื่อนบ้านคือเมืองหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ที่ประดับเครื่องบนศีรษะเป็นเม็ดโลหะร้อยเรียงเป็นเส้นสายประดับรอบมวยผมติดดอกไม้เพียงชนิดพองาม สมค่า ดอกไม้จะมีความหอม ประกอบกับเส้นผมที่ดำล้น ดอกไม้ตามฤดูกาล แสดงถึงวิถีแห่งความพอเพียงและเพียงพอต่อวิถีชีวิต

การเกล้ามวยปักปิ่นและแซมด้วยดอกไม้บูชา
ที่มา : ศักดิ์นรินทร์ ชาวจั่ว

ดอกไม้ทุกซอกทุกชนิดเมื่อถึงฤดูแบ่งบาน เช่นดอกเก็ดตะหวา (ดอกพุท)
ดอกมะลิ ดอกสะบันงา (กระดังงา) ดอกจำปี ดอกจำปา ดอกส้มโอ ดอกตะล่อม
(บานไม่รู้โรย) ก่อนที่แม่ผู้จะไปวัดฟังธรรมจะต้องแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่จัดเตรียม

เป็นพิเศษ บรรจงมวยผมปักปิ่น รูปแบบปิ่นตามความนิยม ท่านจะเก็บดอกไม้ ดอกใหม่มาเหน็บใส่เกล้าเกศา ท่านจะกล่าวคำขอสูมาดดอกไม้ แล้วค่อยเด็ดงานบุญงานดีงามเปรียบเหมือนได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่มีชีวิตจะกระทำด้วยความตั้งใจ ประกอบกับความเชื่อในการบูชาขวัญ ๓๒ ขวัญซึ่งชาวล้านนาถือว่าศีรษะเป็นของสูง และเป็นศูนย์รวมแห่งขวัญ หรือความเป็นสิริมงคลของร่างกายอีกทั้งในสังคมไทย ทุกภาคถือว่าขวัญเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง สิ่งสถิตอยู่ในร่างกายของคนและสัตว์ อาจารย์มณี พยอมยงค์ ได้กล่าวว่าขวัญเป็นธรรมชาติ เบา มาง่ายไปง่ายและสะดุ้งหวาดผวา ตกอกตกใจ ขวัญจะหนีออกจากร่าง ขวัญหาย ขวัญหนีดีฝ่อ ขวัญดีอายุมันขวัญเย็น เหล่านี้นล้วนแต่เป็นเครื่องบอกทางร้ายและดี ใฝ่ใจ อีกทั้งเป็นการแสดงความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา อย่างแยบยลลึกซึ้ง (มานพ มานะแซม, ๒๕๕๔ : ๙๑)

การมวยผม ปักปิ่นประดับดอกไม้ไหว
ที่มา : หนังสือครัวหยั่งของงาม วิลักษณ์ ศรีป่าซาง

ปิ่นแม่แจ่ม

ที่มา : หนังสือครัวหยั่งของงาม วิลักษณ์ ศรีป่าซาง

ปิ่นแม่แจ่มบ้านทัพ

ที่มา : ศักดินรินทร์ ชาวจ้าว

เครื่องประดับคอ มีคำเรียกอีกหลายคำ สร้อยคอ สายคอ หรือ สร้อย หมายถึงเครื่องประดับที่ใช้สวมคอ ห้อยค้างอยู่ที่ลำคอ มีตะขอเกี่ยวกับห่วง อีกด้านหนึ่ง (วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, ๒๕๔๗)

สร้อยคอ หรือสายคอ

ที่มา : หนังสือครัวหยั่งของงาม วิไลลักษณ์ ศรีป่าซาง

เครื่องประดับหู หรือดอกรู ลานหู หมายถึงเครื่องประดับตกแต่งใบหู ในสมัยก่อนผู้ที่ไม่มีเงินทองจะใช้ใบลานจารึกชื่อสกุลของตนไว้ในใบลานเพื่อกัน ลืมชื่อและวันเดือนปีเกิด ท่านอาจารย์ วิไลลักษณ์ ศรีป่าซางได้กล่าวว่า พี่น้อง ชาวไทใหญ่เรียกกันว่า *ปี่หู* คนไทยวน ไทยอง เรียกว่า *ดอกรู* หรืออาจเป็น คำเดียวกันกับดอกรู และอาจรวมถึงการเอาดอกไม้มาเสียบไว้ที่ติ่งหูให้งดงาม อีกอย่างหนึ่งใช้แผ่นใบลาน แผ่นเงิน หรือทองคำม้วนๆ แล้วมัดใส่เพื่อให้ติ่งหู ขยายกว้างออก เรียกว่าลานหู อีกทั้งยังมีคำอื่นๆ ที่ใช้เรียกเช่น *ตุ้มหู* *ท่อต่าง* *ท่อต่างลานหู* หรือ *หน้าต่าง* *หละกั๊ด*

เครื่องประดับหู หรือด็อกหู
ที่มา : วิลักษณ์ ศรีป่าซาง

เครื่องประดับมือ หรือเรียกว่ากำไลจะต้องมีความกว้างของวงพอดีกับข้อมือ มีหลากหลายลักษณะ อย่างกำไลลงยาดี กำไลงาช้าง กำไลหยก กำไลเงิน กำไลทอง

กำไล
ที่มา : หนังสือครัวหยั่งของงาม วิลักษณ์ ศรีป่าซาง

เครื่องประดับนี้ หมายถึง แหวนทำด้วยโลหะมีค่า ประดับอัญมณี หรือ
ไม่ประดับอัญมณีก็ได้

แหวน

ที่มา : หนังสือครุฑหย่องของงาม วิลักษณ์ ศรีป่าซาง

แหวนตามตำราว่าด้วยเครื่องถนิมพิมพาภรณ์ เรียกตามหัวแหวนว่า
แหวนฝักมะขามจะฝังอัญมณีสามเม็ดหรือห้าเม็ดเรียงกันอย่างข้อฝักมะขาม
แหวนฉัตร เป็นข้อเป็นฉัตร เรียงลดหลั่นกันลงมา แหวนทรงมณฑป หรือเรือน
มณฑป แหวนรังแตน แหวนเรือนแมงดา ในส่วนของม้าวใส่แขนแหวนใส่ก้อย
ที่มีลักษณะปรากฏตามจิตรกรรมฝาผนัง เช่น จิตรกรรมเวียงต้า

๐ สรุป

ดังที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สรุปให้เห็นว่าเครื่องประดับอยู่กับหญิงชาวล้านนา
มาเนิ่นนาน และไม่มีทีท่าจะราแรงลงได้ ยิ่งนับวันจะยิ่งมีความวิจิตรและ
หลากหลายรูปแบบมากขึ้นเป็นเท่าทวี มีคำกล่าวของทางล้านนาประโยคหนึ่ง
ที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมนี้ นั่นคือ “บ่ได้กิน ไผ่ป่ตามไฟส่องต้อง บ่ได้นั่งได้หย่อง
ปิ่นองดูแควน” ยังคงมีพลังถึงปัจจุบัน และพลังนั้นยังได้ก้าวข้ามไปถึงบรรดาผู้ชาย

ก็ยังคงให้ความสำคัญถึงการประดับประดาร่างกายด้วยเครื่องประดับต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

เครื่องประดับ นอกจากจะให้คุณค่าที่แสดงถึงฐานะทางสังคม ที่อดีตแสดงถึงศักดิ์ทางสังคม หรือในปัจจุบันที่แสดงถึงฐานะความร่ำรวย และเป็นเปลือกนอกที่ผู้คนต่างให้ความสนใจเป็นอันดับแรก ดังนั้นหลายคนต่างขวบขวายหาเครื่องประดับต่าง ๆ มาประดับตนตัวอยู่เสมอ เพื่อให้เป็นที่สนใจของผู้คนในสังคม หรือเพื่อยกระดับฐานะทางสังคมของตนเอง

นอกจากนี้เครื่องประดับ ยังเปรียบเสมือนเครื่องมือการออมเงินประเภทหนึ่ง ที่เมื่อผู้คนได้ประกอบสัมมาอาชีพ ได้ทรัพย์สินงอกเงยมา ก็ผันเงินนั้นเป็นทรัพย์สินสมบัติ โดยเฉพาะเครื่องประดับที่เป็นเครื่องทอง ด้วยนอกจากทองถูกหลายคนนำไปใช้เป็นไม้บรรทัดวัดระดับของผู้คนในสังคม ดังคำกล่าวที่คุ้นหูกันมาเนิ่นนานแล้วว่า “มีเงินนับเป็นน้อง มีทองนับเป็นพี่” แล้ว ทองยังสามารถแปรผันกลับเป็นเงินได้อยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น ทองและเครื่องประดับ จึงมีอำนาจในตัวของมันเองอยู่เสมอ และสืบต่อไปยังรุ่นต่อรุ่นไม่ขาดสาย

๒ อักษรอ้างอิง

มานพ มานะแถม, ๒๕๕๔. **ภาษาอาภรณ์พื่อนผี**. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม.

วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, ๒๕๔๗. **ครัวหย่องของงาม แม่หญิงล้านนา**. เชียงใหม่ :

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุพจน์ ใหม่กันทะ. **ปิ่น...ด้วยเกล้าเหนือหัว**. ในเวียงเจ็ดลิน, ปีที่ ๒ ฉบับที่, ๒๕๕๕.

อินทร์ สุกุ. **เครื่องง้า**. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ :

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ธนาคารไทยพาณิชย์.